

Kära medlemmar i Gillet!

Så här års brukar vi skicka ut årsmöteshandlingarna för begrundan inför årsmötet, som enligt stadgarna ska äga rum den 12 mars. P.g.a. omständigheter, som ni alla känner till, så kommer vi inte att kunna ha årsmötet på detta datum. Tyvärr kan vi idag inte heller säga när det kan äga rum. Vår verksamhetsplanering för 2021 omfattar ändå alla de fyra mötena, som vi brukar ha, men det kan tänkas att vi slår ihop årsmötet med vårmötet, som vi kanske kan ha i slutet av maj, om vaccinationsprogrammet går som det ska och att restriktionerna lättar. Vi måste ju också kunna boka en lokal, vilket inte går för tillfället.

Vad gäller utdelning av hembygdsstipendiet har styrelsen bestämt att Gillet inte delar ut något sådant under 2021 utan istället utses 2 stipendiater år 2022. Det finns 3 förslag till stipendiater kvar sen föregående år och de kommer att finnas kvar även 2022.

Ett annat styrelsebeslut är, att vi kommer att föreslå årsmötet att medlemsavgiften för 2021 blir 0 kr. Detta för att kompensera för de uteblivna

aktiviteterna under 2020. Så därför ber jag alla att *inte betala någon medlemsavgift för 2021 innan denna har fastställs av årsmötet.*

Gillet fyller 75 år, i år så därför har redaktören hittat en del intressanta texter från **1946**, som kan läsas i detta nummer av Avisen. Fler kommer förhoppningsvis senare. En så aktningsvärd ålder bör ju firas också och vi planerar en festmiddag troligen under hösten. Mer information kommer.

Det finns alltså en god chans att vi ska kunna ha ett riktigt roligt verksamhetsår 2021, bara den otrevliga pandemin lugnar ner sig.

Ytterligare en sak som jag vill flagga för är, att vi behöver få in fler medlemmar, gärna under 70 år, i föreningen. Medelåldern hos medlemmarna börjar bli ganska hög. En inbjudan, som skickades till föreningarna Jamtamot och Härjajämt i Norrlands nation förra året, har tyvärr inte gett något resultat. Kanske har ni några yngre släktingar och vänner i Uppsala med omnejd, som skulle kunna tycka att det vore roligt att vara med? Ni kan väl tala med dem och berätta att de är hjärtligt välkomna som medlemmar i Jämtlands-Härjedalens Gille.

Eva

Notiser från 1946

Olle Dalman (1922-2007) representerade Östersund i alpin skidåkning. År **1946** blev han svensk mästare i störtlopp. Dalman deltog i OS 1948 (St Moritz), 1952 (Oslo) och 1956 (Cortina) i olika alpina grenar och blev i St Moritz 5:a i slalom. År 1948 fanns endast störtlopp och slalom som alpina grenar, från och med 1952 även storslalom. Super-G tillkom 1988 (Calgary).

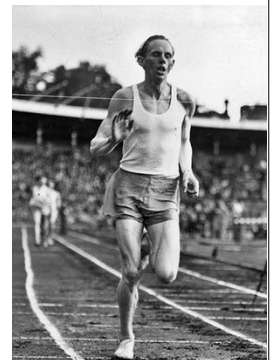

May Nilsson (1921-2009) representerade Åre i alpin skidåkning. Hon vann flera SM i slalom bl.a. **1946** och tog VM-medaljen i Zakopane 1939. Flyttade till Frankrike

och gitte sig med den franske skidåkaren Maurice Laffourge. Deras tvillingdöttrar tog vardera 7 World Cup segrar i alpint. May har även barnbarn som deltagit i alpina världscupen.

För jämtlänningen **Gunder Hägg** (1918-2004) blev **1946** ett olycksår. Under år 1942 slog han 10 världsrekord i löpning, mellandistanser. Dessutom vann han de amerikanska mästerskapen i 5000 m. Han avstängdes dock 1946 på livstid (tillsammans med Arne Andersson) för brott mot amatörreglerna. Han hade sprungit mot betalning.

Jan Enger

Det är vi som styr och ställer i Gillet:

Ordförande Eva Hjelm (327291), evahjelm@bahnhof.se **Vice ordförande** och **Sekreterare** Stefan Halvarsson (468065), stefanhalvarsson4@gmail.com **Skattmästare** Bengt Hjelm (327291), bengthjelm@bahnhof.se **Bibliotekarie** Stellan Karlsson (076 30 93 936), stellan.karlsson43@gmail.com **Redaktör och hemsidaansvarig** Jan Enger (0701 13 48 32), jan@enger.se, **Gillevärd** Anna Lundin (070 25 40 061), ann.k.lundin@gmail.com

Hemsida: www.jhgille.se e-post: info@jhgille.se Plusgiro: 39 30 09-6

När den första automobilen kom till Jämtland

Nedanstående artikel kompletterar de artiklar om trafik-situationen anno dazumal i Jämtland, som vi skrivit om i några tidigare nummer av Avisen. Artikeln kommer från Föreningen Gamla Östersunds årsskrift 1946. Vi tackar Föreningen Gamla Östersund för tillstånd att publicera artikeln.

Framlidne grosshandlare Gustaf Ekström i Bomsund har äran av att ha till Jämtland infört den första automobilen. Detta skedde på våren i nådens år 1904. Vårt landskaps förste chaufför var maskinisten Jonas Wikholm, som ännu finnes i livet och är fortfarande bosatt i Bomsund.

Vid nyssnämnda tidpunkt företog Ekström en resa till Södertälje verkstäder med ändamål att inköpa en lastbil avsedd att insättas i trafik å sträckan Dockmyr-Bomsund-Stugun. Ekström hade dessförinnan nedsänt Wikholm till Södertälje för utbildning till chaufför.

Någon lastbil fanns emellertid ej att köpa, men i dess ställe blev Ekström erbjuden en droskbil. I denna bil hade ingen mindre än konung Oscar II åkt, och med den kännedom man äger om Ekströms mentalitet fattar man lätt, att denna omständighet i icke ringa mån blev bestämmande för E:s beslut att inköpa bilen i fråga. Priset var 10,000 kronor och med hänsyn till dåtida penningvärde var det sålunda ingen billig vara som förvärvades. Vagnen gick under benämningen »Kungavagnen», och fick behålla detta namn även efter sin ankomst till våra bygder.

I början av juni månad 1904 avlastades bilen från järnvägsvagn i Östersund och därmed var den första automobilen kommen till Jämtland.

För att finansiera detta företag bildades Jämtlands Automobil Aktiebolag av Gustaf Ekström, Ivar Sundeman och D. C. Smith. Aktiebrev lydande å 100 kronor utfärdades och voro dessa aktier lätt sålda. Bland aktieägarna märktes överste Nestor Aspgren, ehuru denne då redan lämnat Jämtland. Bilen inregistrerades som Nr 1.

Bland de minnesrika resor, som företogs med denna bil berättar Ekström själv (Ö.-P. den 6/4 1940) bland annat:

Landshövding Sparre bad mig vid ett tillfälle hämta honom och hans familj för en biltur inom Östersunds stad, och innan vi körde framhöll landshövdingen att vi skulle köra långsamt, ty om någon häst skulle skena kunde det gå illa. Jag tog plats vid chaufförens sida och sattes den vanliga farten en mil i timmen på god jämn väg.

Den första automobilen i Jämtland. fotot taget på prästgården i Strömsund juni 1904. På kuskbocken Gustaf Ekström i Bomsund, upphovsman till Jämtlands AutomobilAktiebolag, samt chauffören Jonas Wikholm, Bomsund

Hästarna voro mycket rädda, men vi stannade emellanåt och allt gick lyckligt. När de resande stego ur tackade

landshövdingen särskilt för att vi kört sakta, och ändå hade vi kört det fortaste som var möjligt på god jämn väg. På särskild begäran körde vi ut till Frösö läger, dit vi kommo med en hisklig fart i utförsbacken in på lägret. Befälet hälsade glatt på mig, som förut i egen uniform där fullgjort min värnplikt. Allt var på den tiden bara roligt och de 15 dyggen gingo fort. Bilens första och sista resa till Strömsund företogs i början av juni månad 1904. Två handelsresande fingo för ett par hundralappar åka med. Det gick sakta och väl men så kommo vi äntligen till utförsbacken ned till Litsbron och när vi såg att på bron fanns massor av folk, som väntade på vår ankomst, så fick bilen av sin egen tyngd och utan hinder av broms en fart av många mil i timmen. Mitt på bron stannade vi. Vattnet i kylaren kokade. Vi gjorde ett uppehåll för påfyllning av nytt, kallt vatten och jag gick fram till Wikholm och viskade jag till honom »kunna vi starta?». Wikholm ruskade på huvudet. Slutligen tänkte jag - det får bli hur som helst. Jag uppmanade de resande att taga plats och sade kör. Till min stora glädje och under folkets jubel började bilen gå, men när vi kom en bit i uppförsbacken på norra sidan älven blev det stopp. Vattnet kokade, men tappades ur kylaren och nytt kallt vatten påfylldes och så gick det ett tag igen. På Lits gästgivargård gjorde vi bekantskap med två damer, som bad att få åka med ett stycke. Men resan blev så trevlig, att det blev en mycket lång väg för dem, när de till fots måste återvända.

Hos Olagus på gästgivargården i Häggenås mätte vi utmärkt. Sent omsider kommo vi till Strömsund, där vi på det hjärtligaste hälsades välkomna av prosten Wagenius, som sade: »Detta kommer att bli framtidens bästa fortskaffningsmedel», och så bad prosten oss köra in till prostgården, så att han fick visa undret för sina många hästar. På landsvägen in till prostgården fanns en trumma av trä som gick sönder och bilen stod på näsan i diket men kom slutligen upp igen. Bilen fotograferades i Strömsund, och det är en kopia av detta foto, som bifogas denna beskrivning. Ekström själv sitter bredvid chauffören å denna bild.

Bilen hade en vikt av 3,000 kg. och drevs med en 12 hkr:s 2-cylindrig motor samt kedjedriven med en Ewarts ketting. Maskinen var försedd med tre växlar och växelspaken var förlagd till vagnens utsida. Bromsning försiggick förmedelst träklotsar, som verkade direkt på bakhjulens stålskenor. Hjulen voro icke försedda med pneumatiska ringar. De voro av björk och lötena hade en bredd av 5 eng. tum. Hjulens stålskonung var en tums tjocklek. Bilens inredning var i övrigt högst elegant med gula sidengardiner och långsidorna försedda med stoppade soffor med plats för fyra personer på varje sida.

Efter tvenne års verksamhet nedlades driften, som väl knappast tillfört bolagsintressenterna vare sig guld eller ära. Karosseriet avmonterades och såldes för påmontering av en annan vagn. Underredet finnes antagligen ännu kvar i Bomsund, varom en närmare undersökning kommer att verkställas för eventuellt bevarande av befintliga rester.

O. J. Nä s l u n d

Något om landskapsgränsen mellan Jamtlann och Härjeådalen

Landskapen har sedan länge spelat ut sin roll som juridiska och administrativa enheter. Dock lever de i högsta grad kvar i folks allmänna medvetande, och utgör värdefulla kulturhistoriska begrepp att bevara. Fordom utgjorde de också påtagligt väsentliga inslag i det vardagliga livet, när det gällde för befolkningen att avgöra gränserna för en sockens ägande- eller nyttjanderätt.

Ett exempel är gränstvisterna, åren 1480-1844, mellan Klövsjö * och Vemdalen, där det gällde att fastställa gränsen mellan dessa socknar, och därmed också mellan landskapen Jamtlann och Härjeådalen.

Oenigheten begynte 1480 med att vemdalingarna klagade över att några ”dannemän i Oviken, Myssjö, Berg och Sunne socknar gingo, foro och rände in uppå deras skogar och marker och gjorde dem ’vedespell’ både uppå land och vatten”. Främst gällde stridigheterna myrslåtterna vid Oxsjön i Klövsjöfjällen.

1560 tillkallades lagmannen Severin Persson i Trondheim för att mäkla fred. Resultatet blev att ”... varken jämtar eller härjedalingar skall efter denna dag gå över råmärket mot varandra, men skall rätta sig på båda parter efter landaskrån och gamla brev och vittnesbörd”.

Men dalkarlarna ** gav sig inte. 1666 tog striderna fart igen; landshövdingen Sparre föranstaltade om en förnyad allmän avradsansakning, varvid Klövsjö erhöll avradsbrev på hela det omtvistade Klövsjöfjället, efter att ha påvisat att den socknen redan 1604 betalat avrad för det området.

Nästa anhalt blev 1704, då klövsjöborna stämde två vemdalingar för att återfå Røjvallen; 80 år tidigare hade vemdalingarna av klövsjöbor fått lov att där ta upp vallar mot en årlig avgift, men nu ansåg sig klövsjöborna behöva dem bättre. Rätten dömde till vemdalingarnas fördel.

1762 hamnade Jamtlann och Härjeådalen under olika län (Västernorrland respektive Gävleborg), varför gränsen dem emellan behövde definitivt fastställas. Försöken härtill uppgavs 1769 p.g.a. för stor oenighet om gränsdragningen. På 1770-talet ville en vemdalsbo å omtvistat område, i Mjöingdalen vid Källberget, anlägga ett nybygge, varemot klövsjöborna protesterade och fick Häradsrätten på sin sida.

Härnäst blev tvisten akut på 1780-talet socknarna emellan, rörande avvitrning och skattläggning av det omstridda gränsområdet. En länsgränssynerätt tillsattes, som lät gå upp hela gränsen, med hänsyn till alla uppgivna märken och handlingar. 1799 kom så skiljedom, varvid diverse namngivna landskrån fastställdes till följande gräns: Elfstjärn, Svinkhogna, Fallmorán, Bäckehogna (eller Haveru) och Elgsdal. Det innebar att vemdalingarnas anspråk tillgodoseddes, förutom första märket Elfstjärn, där deras talan ogillades, samt Birkilsberg där rätten gick en medelväg.

Därmed var dock stridigheterna inte slut: vemdalingarna slog hö på områden som klövsjöborna ansåge vara sina, men en rättegång 1804 gick dem emot, utom slåtterna vid Oxsjöån. Misshälligheterna kom därefter att avse hur långt in på vemdalsidan slåtterna vid Oxsjöån sträckte sig. Först efter många år blev även dessa linjer klara. Klövsjö fick behålla slåtterna närmast Oxsjöån och de hänger nu som ett äpple utanför den egentliga klövsjögränsen. Å andra sidan blev det en urtagning inåt klövsjösidan vid Risstycket, där linjen eljest går rakt mellan Svinkhogna och Fallmorán.

1844 bilades äntligen tvisten socknarna emellan, efter närmare 400 år. Måhända var dessa landskapsgränsbor, å ömse sidor, särdeles stridslystna och långsinta? Umgänget dem emellan är numera förhoppningsvis fridfullare.

(Av kartbilden på sista sidan framgår både det in på härjeådalssidan inhängande ”äppet” nedom Oxsjöån, och Vemdalens inbuktning mot Klövsjö vid Risstycket).

Stefan Halvarsson

Källa: John A. Fjellner, VEMDALEN – kulturbygd bland fjällen (Östersund 1961), s. 59-64

*Klövsjö var vid tvistens början, 1480, ingen egen socken, utan hörde till Berg. **Härjeådingarna kallade sig dåmera dalkarlar, medan personer från Dalarna benämndes ”sölles” (sörledes) dalkarlar.

Alla jämtar i Upsala

med omnejd kallas till JÄMTLANDS GILLE på Fenix-salen lördagen den 13 april kl. 19,30.

Gustav Hedenvind-Eriksson

käserar över ämnet

"Mina jämtländska sagor och legender"

Supé å 4: — kr. Sång, musik, dans. Anmälan om deltagande lämnas till hovmästaren på Gillet senast lördagen den 6 april.

Kommitterade.

Aktuell **Fjournal**

i Dagens Spēgelbilder samt på Draken, Flamman, Göta Lejon, Palladium, Röda Kvarn, Skandia, Spēgeln, Sture:

Svenska Flaggans Dag 1946, ett reportage från Stadionfesten — Hos lill-prinsen och hans systor på Haga slott, de FÖRSTA BILDERNA av hertigen av Jämtland.

SF:s specialreportage från

DOPHÖGTIDEN I SLOTTSKAPELLET

Unika bilder från den högtidliga akten, då ärkebiskopen döpte prins Carl Gustaf.

Några tidningsklipp från 1946

Ortnamnsvorskning.

Under presidium av Sveriges två främsta ortnamnsforskare, professor Jöran Sahlgren och docenten Ivar Modéer, hålles inom kort ett nordiskt ortnamnsforskarmöte i Uppsala.

Till två vise frågor en däre:

"Hvi kallas en bergstopp, männtro, som ligger i Jämtland, för Are?"

"Jo, fordom man kunde där ro. Sen satte man 'ära' i konjunktiv, och detta ger allt om fjälltoppens liv. Vad vore väl Are och Skutan en sådan båt-tolkning utan?"

Ja, ortnamn är ej nån banal gren på forskningens träd, som ni ser!" Så talte professorn, herr Sahlgren och den lärde docenten Modéer.

Karta till artikeln sidan 3.

